

Відгук
отримано
Логова
ФФ 64.051.001
Р.Ф.М. (Блинова)

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента
Коваленко Вікторії Євгенівни
на дисертацію Дрозд Лідії Вікторівни
«Формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними
порушеннями»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія
05 Соціальні та поведінкові науки

Проблема формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями набуває особливої значущості внаслідок ускладнення процесів їх розвитку та соціалізації. Наявність інтелектуальних порушень призводить до зниження швидкості прийому та обробки інформації, слабкості орієнтувальної діяльності, дисфункції планування, програмування та контролю, що негативно впливає на розвиток життєвої та соціальної компетентності, зниження рівня соціалізованості та актуалізує проблему здійснення цілеспрямованої психокорекційної роботи з формування життєвого цілепокладання. Варто відзначити сміливість автора до дослідження вказаної проблематики з урахуванням її широти та комплексності, а разом з тим вказати на необхідність цілеспрямованого психолого-педагогічного керівництва процесом формування цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями, адже наявність розумового дизонтогенезу призводить до труднощів аналітико-синтетичної діяльності, перспективного життєвого планування та рефлексії.

Актуальність окресленої проблеми підтверджує цінність дисертації Дрозд Лідії Вікторівни, спрямованої на формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями. Дисертаційне дослідження виконано згідно з комплексною темою кафедри корекційної освіти Херсонського державного університету за напрямом: «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» (реєстраційний номер 0119U101727 від 22.11.2019). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Херсонського державного

університету (протокол № 10 від 20.05.2019 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 3 від 28.05.2019 р.).

Аналіз змісту дисертаційного дослідження «Формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями» дає підстави зазначити, що в ньому теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено авторську методику формування готовності до життєвого цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями на основі антиципації, тобто здатності уявляти можливий результат дії до її здійснення.

Вступ дисертаційної роботи містить чіткі та виважені формулювання, в яких відображено актуальність роботи та методологічні основи. Дисертанткою чітко визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, що обумовило гармонійність архітектоніки роботи, яка структурно складається зі вступу, трьох розділів у яких викладені здобуті автором в ході здійснення дослідження результати теоретико-пошукової, емпіричної та експериментально-формульованої роботи. Структура роботи відповідає логіці постановки завдань дисертаційного дослідження. Загальний зміст роботи відображено на 200 сторінках, основна частина на 165 сторінках. Співвідношення теоретичної та експериментальної частин роботи дотримано.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретичні основи формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями» містить ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми. Зокрема, у першому параграфі дисертанткою проаналізовано сутність та структуру цілепокладання в контексті діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів; визначено структурні компоненти цілепокладання та готовності до цілепокладання в підлітковому віці. У наступних параграфах розділу ретельно проаналізовано передумови до здійснення цілепокладання особами з інтелектуальними порушеннями у підлітковому віці.

Теоретико-прикладну цінність має обґрунтування методики формування готовності до життєвого цілепокладання в підлітків з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, нам імponує виділений дисертанткою комплексний підхід до формування життєвого цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями, який включає розвиток емоційного позитивного досвіду, психічних функцій, мотиваційно-вольової сфери, сфери рефлексії, сфери діяльності на основі постановки позитивної майбутньої мети. Дисертанткою визначено основні психологічні механізми формування готовності до життєвого цілепокладання у підлітків, такі як: інтерпретація, реінтерпретація та інтеріоризація; визначено методи активізації психологічних механізмів формування життєвого цілепокладання; визначено послідовність формування готовності до життєвого цілепокладання – від керівництва цілепокладанням підлітка через спільні дії з підлітком до самостійної діяльності цілепокладання та етапи впровадження методики: організаційний, виконавчий та аналітичний.

У другому розділі «Стан сформованості готовності до життєвого цілепокладання в підлітків з інтелектуальними порушеннями» описано загальну структуру емпіричного дослідження, обґрунтовано мету, завдання, систему методів і діагностичних методик для дослідження рівня сформованості готовності до життєвого цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями на констатувальному етапі. Вагомим здобутком дисертантки є застосування з діагностичною метою авторської гри-драматизації «Школа» та організованої бесіди (за питаннями І. Мамайчук, В. Кудряшової в авторській адаптації), спрямованих на дослідження когнітивного, мотиваційного, операційного, регуляторного та особистісного критеріїв готовності до цілепокладання.

У результаті констатувального експерименту виявлено рівень готовності підлітків до життєвого цілепокладання. Дисертантка зауважує, що найбільш сформованим у підлітків з інтелектуальними порушеннями є операційний компонент, найменш – особистісний та регуляторний компоненти готовності. Безумовно, збагатили роботу результати емпіричного дослідження та

порівняльного аналізу сформованості компонентів готовності до життєвого цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями та з нормотиповим розвитком.

Репрезентативна вибіркова сукупність (170 підлітків: 58 хлопців та 55 дівчаток підліткового віку з інтелектуальними порушеннями; 57 підлітків з нормотиповим розвитком), гомогенність контрольної та експериментальної груп, адекватні методи опрацювання даних дають підстави вважати результати дослідження методично обґрунтованими та вірогідними. Результати, одержані на етапі констатувального експерименту, визначили зміст та завдання формульованого експерименту, спрямованого на формування готовності до життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Зміст третього розділу дисертації «Методика корекційної роботи з формування готовності до життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями» також викликає значний науково-практичний інтерес. В ньому визначено умови забезпечення ефективності процесу формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями. У дослідженні доведено ефективність використання послідовності формування готовності до життєвого цілепокладання – від керівництва цілепокладанням підлітка через спільні з ним дії до самостійної діяльності цілепокладання. Визначено основні етапи послідовного формування готовності до життєвого цілепокладання – організаційний, який включає 16 корекційно-розвивальних занять; виконавчий, який включає 20 корекційно-розвивальних занять та аналітичний.

Слід відзначити коректність, комплексність та послідовність програми корекційної роботи, яка спрямовувалась на формування у підлітків мотивації до життєвого цілепокладання, розвиток здібностей та соціальної компетентності, навчання проєктуванню життєвих планів та планування часу. Результативність запропонованої корекційної роботи доведено на основі статистичних рішень. Загалом, доцільно відзначити структурну

раціональність, наукову коректність та професійність психологічного аналізу, чіткість та логічність викладу змісту дисертаційного дослідження, а також багатство мовного стилю здобувача. Усі три розділи є завершеними, містять ґрунтовні висновки. Достатня кількість таблиць та рисунків об'ємно ілюструє емпіричні дані, отримані на різних етапах дослідження. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно зі встановленими вимогами та містять додаткову інформацію.

Варто відзначити також науковий доробок здобувача. Зокрема, результати наукової роботи відображені у 13 наукових працях, із них: 7 статей, які розміщено в фахових наукових виданнях (2 у співавторстві), 2 статей, які розміщено в закордонних виданнях (1 у співавторстві) а також 4 публікаціях, що додатково відображають наукові результати. Основні положення дослідження апробовані здобувачем на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Загалом, вважаємо, що дисертація Дрозд Лідії Вікторівни «Формування життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями» виконана на належному науковому рівні, присвячена актуальній темі, містить наукову новизну, є теоретично та практично значущою.

Випадків порушення академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації не виявлено.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити дискусійні положення, що дають підстави для висунення таких зауважень:

1. У першому розділі, параграфі 1.2. «Особливості діяльності цілепокладання осіб з інтелектуальними порушеннями» на с. 56 дисертантка дає визначення дефініції «життєве цілепокладання» як «результату узагальнення моральних цінностей і цілей особистості, який дозволяє їй формувати стійкі конкретні цілі та усвідомлювати мотиви їх досягнення». Вважаємо більш коректним розглянути зміст цього поняття в параграфі 1.1

цього ж розділу «Сутність та структура цілепокладання в психолого-педагогічному контексті», де здійснювався психолого-педагогічний аналіз проблеми цілепокладання та життєвого цілепокладання зокрема. На нашу думку, суттєво збагатило б роботу уточнення цієї дефініції в аспекті визначення конкретних складових життєвого цілепокладання підлітків з інтелектуальними порушеннями у трьох сферах соціалізації: діяльності, спілкування та самосвідомості.

2. У другому розділі автор здійснює порівняльний аналіз готовності до цілепокладання підлітків з нормотиповим розвитком та підлітків з інтелектуальними порушеннями, що, безумовно, дозволяє Л.В. Дрозд обґрунтувати модально-специфічні закономірності готовності до цілепокладання останніх. Проте вважаємо за доцільне здійснити теоретичний аналіз проблеми готовності до життєвого цілепокладання підлітків з нормотиповим розвитком в онтогенетичному вимірі та відобразити це у першому (теоретичному) розділі роботи.

3. В дисертаційному дослідженні використовується застаріла термінологія. Зокрема, на с. 88–91, с. 23, 127, 140 наявний термін «загальноосвітні школи» та «спеціальні загальноосвітні школи». Згідно зі ст. 35 «Типи закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти» Закону України «Про повну загальну середню освіту» (№ 764-IX зі змінами від 13.07.2020) коректним є використання дефініцій «заклад загальної середньої освіти» та «спеціальна школа».

4. У третьому розділі Л. В. Дрозд презентує авторську методику корекційної роботи з формування готовності до життєвого цілепокладання у підлітків з інтелектуальними порушеннями. Методика – це дуже широка категорія, що передбачає сукупність способів і прийомів, правил і засобів доцільного виконання будь-якої роботи. У контексті опису формувального етапу дослідницької роботи вважаємо більш коректним використання терміну «експериментальна програма», що вказує на те, що ця програма розробляється,

